

Litteraturoversigter

Boganmeldelse

KJELD BJERKE OG KAI E. VANGSKJÆR: *Udviklingen i restindkomsten 1949-1965*. København: Nyt Nordisk Forlag 1975. 329 pp.

Efterkrigstiden er nu så lang, at det har mening at analysere hovedtendenser i dens økonomiske historie. Samtidig er vel ingen tidligere periode så vel belyst med økonomisk-statistiske data. Det er derfor naturligt, at mængden af økonomisk-samtidshistorisk litteratur også om vort land er voksende i disse år. Både den litteratur, hvor udviklingen per se står i centrum, og den hvori ærindet er at søge historisk belæg eller det modsatte for dele af den økonomiske teori.

Ligeså naturligt er det at finde Kjeld Bjerke, som har viet hovedparten af sit faglige forfatterskab økonomisk-historiske analyser, blandt de første på den centrale del af området, der vedrører nationalindkomstens fordeling på indkomster. Både nationalindkomst – og indkomstfordelingsstudier indtager en stor plads i Bjerkes tidligere arbejder. Den foreliggende bog, hvis kap. I, II og III er udarbejdet af Bjerke, er da også i flere henseender en naturlig fortsættelse af disse tidligere arbejder.

Kort fortalt handler bogen om ligningen: $R = QP - BL$, hvor R er restindkomsten, Q faktorindkomst i faste priser, P gennemsnitsprisen på faktorindkomsten, B antal beskæftigede lønmodtagere og L gennemsnitslønnen. Fortrinsvis med udgangspunkt i det omformulerede udtryk: $R = B \left(\frac{Q}{B} \cdot P - L \right)$ eller

$$\frac{R}{B} = \frac{Q}{B} \cdot P - L \text{ indeksses og sammenholdes}$$

disse led bogen igennem. Hovedidéen i kap. I,

II og III b er, at udviklingen i R respektive $\frac{R}{B}$

opfattes som afhængig af eller forklares ved udviklingen i hvert af ledene på højresiden og

af samspillet mellem disse. $\frac{R}{B}$, indvundet restindkomst pr. lønmodtager, kan således

f.eks. stige, hvis $\frac{Q}{B}$, i bogen benævnt arbejds-

produktiviteten og/eller P stiger, eller/og hvis L falder. Følgelig er det (s. 14) »spæn-

dingen mellem de to størrelser, $\frac{Q}{B} \cdot P$ og L ,

som påvirker restindkomsten.«

Med visse variationer gennemføres denne analyse for samtlige erhverv (kap. I), industriens 10 brancher (kap. II) og industriens 35 brancher (kap. III b).

Konklusionerne i kap. I er, at R fra 1949 til 1965 steg med 132 pct. Stigningen i $\frac{Q}{B}$ på

45 pct. gange stigningen i P på 89 pct. kunne have tilsagt en større stigning i restindkomsten. Som bekendt modvirkedes dette af, at

L steg mere (209 pct.) end både $\frac{Q}{B}$, P og

produktet af disse to. Beskæftigelsesstigningen var med sine 26 pct. moderat, men dog stor nok til ganget med lønstigningen at skabe en lønsum, hvis andel af faktorindkomsten steg, som det nærmere vises ved en omregning af indeksforskydningerne til millionbeløb.

Litteraturoversigter

Boganmeldelse

KJELD BJERKE OG KAI E. VANGSKJÆR: *Udviklingen i restindkomsten 1949-1965*. København: Nyt Nordisk Forlag 1975. 329 pp.

Efterkrigstiden er nu så lang, at det har mening at analysere hovedtendenser i dens økonomiske historie. Samtidig er vel ingen tidligere periode så vel belyst med økonomisk-statistiske data. Det er derfor naturligt, at mængden af økonomisk-samtidshistorisk litteratur også om vort land er voksende i disse år. Både den litteratur, hvor udviklingen per se står i centrum, og den hvori ærindet er at søge historisk belæg eller det modsatte for dele af den økonomiske teori.

Ligeså naturligt er det at finde Kjeld Bjerke, som har viet hovedparten af sit faglige forfatterskab økonomisk-historiske analyser, blandt de første på den centrale del af området, der vedrører nationalindkomstens fordeling på indkomster. Både nationalindkomst – og indkomstfordelingsstudier indtager en stor plads i Bjerkes tidligere arbejder. Den foreliggende bog, hvis kap. I, II og III er udarbejdet af Bjerke, er da også i flere henseender en naturlig fortsættelse af disse tidligere arbejder.

Kort fortalt handler bogen om ligningen: $R = QP - BL$, hvor R er restindkomsten, Q faktorindkomst i faste priser, P gennemsnitsprisen på faktorindkomsten, B antal beskæftigede lønmodtagere og L gennemsnitslønnen. Fortrinsvis med udgangspunkt i det omformulerede udtryk: $R = B \left(\frac{Q}{B} \cdot P - L \right)$ eller

$$\frac{R}{B} = \frac{Q}{B} \cdot P - L$$

indeksses og sammenholdes disse led bogen igennem. Hovedidéen i kap. I,

II og III b er, at udviklingen i R respektive $\frac{R}{B}$

opfattes som afhængig af eller forklares ved udviklingen i hvert af ledene på højresiden og

af samspillet mellem disse. $\frac{R}{B}$, indvundet restindkomst pr. lønmodtager, kan således

f.eks. stige, hvis $\frac{Q}{B}$, i bogen benævnt arbejdsproduktiviteten og/eller P stiger, eller/og hvis L falder. Følgelig er det (s. 14) »spændingen mellem de to størrelser, $\frac{Q}{B} \cdot P$ og L , som påvirker restindkomsten.«

Med visse variationer gennemføres denne analyse for samtlige erhverv (kap. I), industriens 10 brancher (kap. II) og industriens 35 brancher (kap. III b).

Konklusionerne i kap. I er, at R fra 1949 til 1965 steg med 132 pct. Stigningen i $\frac{Q}{B}$ på

45 pct. gange stigningen i P på 89 pct. kunne have tilsagt en større stigning i restindkomsten. Som bekendt modvirkedes dette af, at

L steg mere (209 pct.) end både $\frac{Q}{B}$, P og

produktet af disse to. Beskæftigelsesstigningen var med sine 26 pct. moderat, men dog stor nok til ganget med lønstigningen at skabe en lønsum, hvis andel af faktorindkomsten steg, som det nærmere vises ved en omregning af indeksforskydningerne til millionbeløb.

I et forsøg på at indkredse den funktionelle fordeling noget nærmere har forfatteren endvidere beregnet et samlet input, I , af arbejde, kapital og jord og indsat dette i ligningen i stedet for B . Hovedkonklusionen er, som venteligt i kraft af væksten i kapitalapparatet, at stigningen i $\frac{R}{I}$ er mindre, ca. $\frac{2}{3}$, af stigningen i $\frac{R}{B}$. Endvidere at rentabiliteten af K er aftaget.

I tillæg til langtidsanalysen er der desuden foretaget år til år beregninger, som viser noget om komponenternes forskellige udvikling i konjunkturforløbet.

I kapitel II samler hovedinteressen sig om de forskelle, der fremkommer brancherne imellem ved at benytte ligningerne med B respektive I som divisor for hver af industriens 10 brancher. Da kapitalindsats er steget mere end beskæftigelse, er $\frac{R}{B}$ igen her større end $\frac{R}{I}$ i alle industrigrene. Men naturligvis i varierende omfang fra branche til branche. Det gennemgående resultat af analysen er, for så vidt angår $\frac{R}{B}$, følgende: Lønudviklingen har i alt væsentligt været nogenlunde ens for alle brancher. De forskelle, der er i indeks for $\frac{R}{B}$, forekommer derfor som resultat af forskelle i pris- og produktivitsudvikling. Da der imidlertid har været en tendens til, at relativt store produktivitsfremskridt er ledsaget af relativt små prisstigninger og omvendt, er forskellighederne i restindkomstudviklingen beherskede. Men dog i større eller mindre omfang påvirkede af enten pris- eller produktivitsudviklingen.

Det er dog markant, at produktivits-

fremgangene i fodtøjs-, beklædnings-, tekstil- og transportmiddelindustrierne som helhed ikke har kunnet kompensere for, at disse industrier har haft begrænsede prisstigninger.

Kapitel IIIa er udarbejdet af Vangskjær på grundlag af et tidligere arbejde, om udviklingen i omkostninger, priser og produktivitet i industrien, hvis hovedsigte var at spore forbindelsen fra omkostnings- til prisudvikling. Restindkomsten ses derfor også snarere som prisbestemmende langtidsomkostning end som pris- og produktivitsbestemt residual. Dette afspejler sig også i, at ligningen omformes til

$$\frac{R}{B} = \left(\frac{Q}{B} \cdot P - \frac{L_u + M_u}{B} \right),$$

hvor L_u er lønudgiften, og M_u materialeudgiften. Følgelig er P nu prisen pr. produktionsværdienhed.

Vangskjærs analyse indledes med en oversigt over, hvor store variationerne er i bevægelsen i de variable mellem i alt 35 industribrancher. Den afspejler klart de kraftige reale strukturforskydninger, som er foregået inden for industrien til monotont akkompagnement af ensartet lønstigning. Med andre ord: navnlig output- og produktivitsindeks, men også i nogen grad beskæftigelsesindeks varierer stærkt fra industri til industri, mens lønudviklingen er ens. Følgelig bliver lønnen pr. enhed omvendt korreleret med produktivitsudviklingen. Hvordan det herefter går med priser og restindkomst må bero på, hvilke muligheder der er for at lade priserne stige, – enten for dermed at indkassere produktivitsstigninger udover lønnen eller for at kompensere lønstigninger, som er stærkere end produktivitsgevinsterne. Som resultat fremhæves stor positiv korrelation mel-

lem $\frac{Q}{B} \cdot P$ og $\frac{L_u + M_u}{B}$ forklaret ved, at enten må priserne eller også produktiviteten bære lønstigningerne. I en del hjemmemarkedsindustrier er det lykkedes at vælte lønstigningen over på priserne. I eksportindustriene har dette ofte været sværere, hvilket har presset produktiviteten op. Hvor det sidste har været umuligt, er restindkomsten kommet i klemme.

Sammenhænge mellem hvert enkelt led i ligningen belyses dernæst gennem detaljerede korrelations- og regressionsanalyser med parvise sammenligninger af de variable. I den ledsagende tekst diskuteres for hver af de parvise sammenligninger, hvilke variable der er afhængige og hvilke uafhængige. Hvor hypoteserne om uafhængig – afhængig forekommer tilstrækkeligt sandsynlige, understøttes diskussionen af modelformulering og regressionsanalyse.

Mens analysen således i kapitel IIIa er drejet i retning af at vise noget om de forskellige variables indflydelse på prisudviklingen, stilles restindkomsten, belyst ved de øvrige variable, atter i centrum i kapitel IIIb. Analysen vedrører de samme 35 brancher, som nu er inddelt i 7 grupper, hvor forholdet mellem pris- og produktivitsudvikling samt delingen eksport – hjemmemarkedsindustri er inddelingskriterium. Det påvises, jfr. tab. III 15, ad 3 veje, hvorledes der for eksportindustriene fortrinsvis er sket forøgelse i arbejdsproduktiviteten, mens hjemmemarkedsindustriene i højere grad har kunnet opretholde prisstigninger. Herefter er der branche for branche gennemført undersøgelser af de årlige forskydninger i pris, produktivitet, løn- og restindkomst.

Selvom hele bogen er bygget op omkring den anførte, meget enkle ligning, er den i

flere henseender vanskeligt tilgængelig og også noget uoverskuelig. Det skyldes nok i første række, at materialet er meget stort, og at så godt som alle talpar, som lader sig dividere op i hinanden, også er divideret. Dernæst spiller det en rolle, at det samme analyseskema anvendt med små variationer på materiale af voksende specialiseringsgrad (fra den samlede økonomi til 10 og siden 35 industrigrene) i kommentarerne giver anledning både til rene gentagelser og til gentagelser med små variationer. Det sidste stiller store krav til konsistensen i udsagnene, som da også svigter her og der.

Alt i alt er det nok sådan, at læseren får et temmelig begrænset udbytte af kommentarerne. En stor del af dem refererer blot, hvad der står i teksten. Andre går videre, men fører med reference til beregningerne ad omveje frem til velkendte forhold. Således s. 125, hvor det af samstillingen af produktivits- og lønbewægelser ses, at lønudgiften pr. fremstillet enhed er steget kraftigere målt pr. funktionær end pr. arbejder i industrien (da der er blevet relativt flere funktionærer). Atter andre går endnu videre. Det gælder bl.a. diskussionen omkring løn, produktivitet, output og priser. Her er man imidlertid inde på så centrale teoretiske og politiske (specielt stabiliseringspolitiske) spørgsmål, at de anførte kommentarer føles usikre og ufuldstændige. Usikre fordi materialet alene siger noget om forholdene på udbudssiden. Når det f.eks. s. 130 hedder, at det ikke ser ud til, at industrier med særligt store produktivitsstigninger har opnået øget profit, forstås dette kun i samspil med, at prisstigningernes styrke har været omvendt korreleret med produktivitsstigningernes. Dette konstateres da også s. 142, hvor det hedder, at de særligt store »produktivitsstigninger er kommet

forbrugerne til gode i form af et relativt fald i priserne – – – dels på grund af en skærpet konkurrence«. Derefter undrer forfatteren sig imidlertid (s. 143 ff.) over, at der ikke er nogen systematisk tendens til, at »virksomheder med et relativt fald i priserne samtidig har haft den største fremgang i produktionen og omvendt..... Grundene må søges i efterspørgselsforholdene«. Men de, der anføres ved at dele perioden i før og efter 1958, er spinkle. Formentlig er hovedpointet de forskellige indkomstelasticiteter og forholdet mellem indkomsteffekter og substitutionseffekter. Men det er gået tabt.

Ufuldstændigheden i kommentarerne ligger i, at forfatterne godt nok berører allokerings- og stabiliseringspolitiske problemer, men ganske lader de efterhånden klassiske bidrag på området ligge. Chansen for nærmere at vurdere materialet i lys af f.eks. Wicksell – og Davidson – normerne var ellers oplagt. Ligeså at tolke det med udgangspunkt i EFO – modellen, blandt andet på grund af de i øvrigt prisværdige forsøg på at dele de 35 industrigrupper i hjemmemarkeds- og eksportindustrier.

Nu er det et billigt anmeldertrick at kritisere forfattere for ikke at have skrevet om noget andet, end det de skriver om. Men sagen er, at de nærmer sig disse diskussioner – f.eks. s. 141: »Traditionel økonomisk teori går ud fra, at reduktion i arbejdsomkostningerne bliver fordelt via prisfald Dette passer imidlertid ikke ind i virkelighedens verden ... (med) ... stadig stigning i løn- og prisniveauet«, hvorfor man undlader at vurdere opfyldelse af denne Davidson-norm (ikke teori) i lys af relative produktivitets- og prisstigninger. Et andet eksempel er konstateringen af (s. 122), »at arbejdskraften i de forskellige industrier har

haft samme stigning i aflønningen uanset produktivitetsudviklingen, hvilket skulle medføre – – – tilnærmelse til paretooptimum på faktorsiden«. Det må vist selv bortset fra »second best« – teorets afvisning af tilnærmelser være mindre end en tilnærmelse. Derimod er det ikke så lidt af et Rehn – ideal, hvis konsekvenser så kunne være vurderet og konfronteret med f.eks. EFO-modellen.

Er teksten således i mine øjne noget skuffende, er talmaterialet og bearbejdningen til gengæld imponerende. I økonomisk samtids-historisk litteratur vil bogen blive stående som et standardværk. Der er stof i den til betydeligt flere tekstsider end de skrevne. Det er mit gæt, at de vil blive skrevet, og da af forfattere, som vil føle sig taknemmelige over at være fri for den byrde at skulle præstere den første og derfor sværeste vejvisning i denne omfangsrige nybygning – der i øvrigt har fået endnu et par etager føjet til med Bjerkes »Nogle betragtninger over udviklingen i restindkomsten fra 1965«, *National-økonomisk Tidsskrift*, 1975, s. 379-92.

Poul Milhøj

*Institut for Nationaløkonomi,
Handelshøjskolen i København*

Nye danske bøger

ANDERSEN, HANS SKIFTER OG HEDVIG VESTERGAARD, red.: *Samfundsøkonomiske og sociale problemer på boligmarkedet*. Nordisk økonomisk byggeforskningsseminar 1976. Hørsholm: Statens Byggeforskningsinstitut, 1977. 209 pp. Kr. 50,00. NT 77-3001
Publikationen gengiver i revideret form indlæggene på et nordisk seminar om samfundsøkonomiske og sociale problemer på bolig-